

Προπτυχιακή Εργασία

Κουτσουράκη Ελένη

Ο Όρκος

II. Εισαγωγή

Στην παρουσίαση του θέματος «Ο όρκος» θα παρακολουθήσουμε την πορεία του όρου ετυμολογικά, ιστορικά, θρησκευτικά, νομικά και ψυχολογικά. Θα εξετάσουμε την ετυμολογική προέλευσή του και πώς περιγράφεται στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Θα παρακολουθήσουμε πώς αντιμετωπίσθη από το Χριστιανισμό και πώς έχει διαμορφωθεί η σχέση του με το Συνταγματικό Δίκαιο. Θα περιγράψουμε τη θέση του στην Ελληνική Νομοθεσία και τις επιδράσεις του στη λειτουργία της κοινωνίας. Θα κάνουμε μια νύξη για την παρουσία του στη ζωή μας και τις επιδράσεις του στον ψυχισμό μας. Τέλος, θα προσπαθήσουμε να αντλήσουμε κάποια συμπεράσματα και θα κλείσουμε με την ανακεφαλαίωση των απόψεων που εκφράστηκαν και με τους πίνακες της Νομολογίας και της Βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήσαμε. Σκοπός μας είναι να φανεί μέσα από την παρουσίαση του θέματος η σχέση του όρκου με τα ατομικά δικαιώματα και ο ρόλος του στη ζωή και την εξέλιξη της κοινωνίας.

III) ΠΕΡΙ ΟΡΚΟΥ

1. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

«Όρκος, ο, το είς ο ορκίζεται τις πρόσωπον ή πράγμα, ο επικαλείται ορκιζόμενος». Ο όρος προέρχεται από το έρκος = φράγμα που είναι παράγωγο του ρήματος εἴργνυμι και εἰργνύω = εμποδίζω, θέτω φραγμούς(1). Με το γραμματικό φαινόμενο της ποιοτικής μεταβολής ή τροπής το έρκος έγινε όρκος(2). Έτσι εξηγείται και η σχετική νοηματική μετάπτωση του όρου που από φραγμός γενικά στις πρώτες κοινωνίες εξελίχθη σε λόγο, υπόσχεση, βεβαίωση στις μεταγενέστερες και φυσικά σε νομικό γεγονός στις σύγχρονες εξελιγμένες κοινωνίες.

2. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ.

Κατά την Ησιόδεια Θεογονία(3) πρώτα δημιουργήθηκε το Χάος και από τα παιδιά του, Νύχτα και Έρεβος, γεννήθηκε η Έρις δέκατο πέμπτο παιδί τους. Από την Έριδα γεννήθηκαν άλλα δεκαπέντε παιδιά με αρνητική νοηματική κυρίως σημασία, όπως π.χ πόνος, λιμός, άλγη, μάχες, φόννοι, ψεύδη, δυσνομία κτλ. και όρκος. Εδώ φυσικά γεννάται το ερώτημα γιατί τα άλλα δεκατέσσερα αδέρφια του όρκου να έχουν αρνητική νοηματική σημασία. Επίσης ο όρκος ταυτίζεται νοηματικά με τα αδέρφια του ή είναι ο μόνος που διαφοροποιείται απ αυτά. Σήμερα στην πλειονότητά τους οι άνθρωποι αποδέχονται την έννοια του όρκου μήπως όμως εν τέλει είναι και αυτός όπως π.χ τα ψεύδη και οι μάχες μια σοβαρή κοινωνική δυσλειτουργία;

1. Liddel –Scott, III βλ. Όρκος

2. Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Οικονόμου σελ. 30 ΟΕΔΒ. Αθήνα

3. Ελληνική Μυθολογία 2, Εκδοτική Αθηνών σελ. 15, 17, 18

Η αλληγορία της Θεογονίας του Ησιόδου είναι φανερή. Ο προεπιστημονικός άνθρωπος επιχειρεί να κατανοήσει την προκοσμική μορφή που την φαντάζεται χαοτική και σκοτεινή και περιέχει στοιχεία από εμπειρίες του φυσικού κόσμου και αλληγορίες από φαινόμενα του ηθικού βίου. Η φιλοσοφική σκέψη προχωρεί από τα φυσικά φαινόμενα (οντολογία) στα ηθικά και πνευματικά, την Έριν και τα παιδιά της. Ο όρκος λοιπόν είναι πνευματικό γεγονός και κατ αρχάς τον χρησιμοποιούν και οι Θεοί(4) και οι άνθρωποι και ορκίζονται και με λόγο

και με έργο(5). Οι μεν Θεοί ορκίζονται στα νερά της Στυγός(6) οι δε άνθρωποι στους Θεούς. Εδώ είναι αξιοσημείωτη πρώτον η αξία του νερού για τη ζωή και το πέρασμα από το φυσικό χώρο σε αποδεκτές ιδέες π.χ οι Θεοί, σε μια προσπάθεια να ενισχυθεί η δύναμη του όρκου. Αξιοσημείωτη επίσης είναι η πράξη με την οποία ενισχύεται ο όρκος με το άγγιγμα με το ένα χέρι της γης και με το άλλο της θάλασσας και η προσπάθεια ο όρκος να μεταφερθεί από το μεταφυσικό χώρο π.χ ονόματα θεών στο φυσικό χώρο με το άγγιγμα φυσικών στοιχείων(5). Πληροφορίες για τον όρκο στην Αρχαία Ελλάδα παίρνουμε από τον Ησιόδο(7), που διευκρινίζει ότι ο Δίας όρισε ως φύλακες του όρκου τα παιδιά της Στυγός, Βία και Κράτος. Επίσης οι Λυρικοί ποιητές μας δίνουν σχετικές πληροφορίες όπως ο Πίνδαρος(8) και ο Αρχίλοχος(9),

4. Ομήρου Οδύσεια, ε, 184 – 86 : «Ίστω νυν τόδε γαῖα και ουρανός ευρύς ὑπερθεν – και καταμειβόμενον Στυγός ὕδωρ, ὅς τε μέγιστος – ὄρκος δεινότατος τε πέλει μακάρεσσιν θεοισιν. »

5. Ομήρου Ιλιάδα, Ξ, 271 – 274: «ἀγρει νυν μοι ὁμοσσον ἀάατον Στυγός ὕδωρ – χειρὶ δε τη ετέρῃ μεν ἔλε χθόνα πουλυβότειραν, - τη δ' ἑτέρῃ ἀλα μαρμαρέτην, ἵνα νωῖν ἀπάντες – μάρτυροι ὡς οἱ ἐνερθε Θεοὶ κρόνον ἀμφὶς εόντες.»

6. Ομήρου Ιλιάδα, Β, 755: «ὄρκου γαρ δεινὸν Στυγός ὕδατος ἔστιν ἀπορρώξ»

7. Ησιόδου Θ. 400: «Αὐτὴν μεν γαρ ἔθηκε Θεων μέγαν ἔμμεναι ὄρκον, - παιδᾶς δε ἤματα πάντα ἑο μετανατέας εἶναι. Και τα παιδιά της Στυγός εἶναι το Κράτος, η Βία, η Νίκη και ο Ζήλος που εἶναι εκτελεστές των δυναστικῶν αποφάσεων του Δία και που φυσικά δεν εἶναι πρόσωπα ἀλλὰ η προσωποποίηση της Δύναμης».(Ησιόδου Ἄπαντα σελ 138 εκδόσεις Ζαχαρόπουλου Αθήνα 1939).

8. Πινδάρου Π4 297 « ὄρκον ἐνοσφίσθης μέγαν, ἀλας και τράπεζαν.»

9. Αρχίλοχος Ε 81: « οἱς ἦν μέγιστος ὄρκος...κῶν, ἔπειτα χῆν.»

ὅπου το τραπέζι, το αλάτι, τα σκυλιά και οι χήνες εἶναι κάποια ἀπὸ τα στοιχεῖα στα οποία ορκίζεται ο ἄνθρωπος. Σε πολλά ἐπίσης σημεία οι Τραγικοὶ ποιητές(10) ἀναφέρονται σε ὄρκους, ὅπως και οι ιστορικοὶ συγγραφεῖς(11) στα κείμενά τους. Φυσικά δεν λείπουν ἀναφορές στον ὄρκο ἀπὸ τα ρητορικά (12)κείμενα και κυρίως τα δικανικά. Χαρακτηριστικὲς ἐπίσης εἶναι οι ἀπόψεις του Αριστοτέλη(13, 14) για τον ὄρκο, ὅπου θίγονται τα ζητήματα του δικανικοῦ ὄρκου, της ψευδορκίας, της φαυλότητος και της ευσέβειας του ορκιζομένου, του ὄρκου των δικαστῶν και γενικά του κύρους του ὄρκου. Οι Αθηναῖοι(15) με την ἐνηλικίωσή τους και την ἐγγραφή τους στο Ληξιαρχικὸ γραμματεῖο ἔδιναν ὄρκο στο ναὸ της Ἀγραύλου θέτοντας ὡς μάρτυρες θεοῦς, χάριτες και ὥρες. Ὡς σήμερα σε ολόκληρο τον κόσμο οι γιατροὶ πριν ἀρχίσουν την ἐπαγγελματικὴ τους σταδιοδρομία δίνουν τον ὄρκο του Ἴπποκράτη(16) (ὄρκος ἐπιστημόνων).

10. Σοφοκλή Οιδ. Τυρ. 647, Αἰσχύλου Ἀγαμέμνων 1290,1570, «ὄρκος ἐκ θεῶν μέγας.»
Ευριπίδης Ἰππόλυτος 647, Φοίνισες 1241.

11. Ξενοφῶντα Κύρου Ἀνάβαση 3, 2, 10 – 11: «Ἡμεῖς φυλάττομεν τους των Θεῶν ὄρκους, οι δε πολέμιοι ἐπιορκουσι και τας σπονδᾶς παρὰ τους ὄρκους λύουσιν.»
Θουκυδίδη 4, 74: « Ὀρκουν τινὰ πιστευσιν μεγάλας μηδὲν μνησικακήσειν.»

12. Λυσίας 160, 20, Ἰσαῖος 54, 17, Αἰσχύνης 48, 34, Δημοσθένης 995, 26.

13. Ρητορικὴ 1, 15: « ὄρκους ἐγὼ γυναικὸς εἰς ὕδωρ γράφω.»

14. Αριστοτέλη Ρητορικὴ 1377, α 13, β.

15. Λυκούργου Κατὰ Λεωκράτους77 «Οὐ καταισχνῶ ὄπλα τα ἱερά, οὐδ ἐγκαταλείψω τον παραστάτην ὅτω ἀν στοιχήσω ἀμυνῶ δε και ὑπὲρ ἱερῶν και οσίων και μόνος και μετὰ πολλῶν την πατρίδα δε οὐκ ἐλάσσω παραδῶσω πλείω δε και ἀρείω ὄσης ἀν παραδᾶξωμαι. Και αὐηκοήσω των ἀεὶ κρινόντων, και τοῖς θεσμοῖς τοῖς ἰδρυμένοις πείσομαι και οὐστῖνας ἀν ἄλλους το πλήθος ἰδρῦσθαι ὁμοφρόνως και ἀν τα ἀναίρη τους θεσμούς ἢ μη παῖθηται οὐκ ἐπιτρέψω, ἀμυνῶ δε και μόνος και μετὰ πολλῶν. Και ἱερά τα πάτρια τιμήσω. Ἱστορες τούτων Ἄγραυλος, Ἐννάλιος, Ζεὺς, Αὐξῶ, Θαλλῶ, Ἡγεμόνη.

Οι Πυθαγόρειοι(17) ορκίζονται στην τετρακτύν δηλαδή στον αριθμό 10, που πιστεύουν ότι είναι η ρίζα και η πηγή κάθε δημιουργίας και είναι ο μεγαλύτερος και ιερότερος όρκος τους. Ο όρκος χρησιμοποιείται για πολιτικές, στρατιωτικές ή διακρατικές συμφωνίες, γίνεται λόγος για ψευδορκία, επιορκία, ευορκία, συνομωσία, συναντάμε το ρήμα όμνυμι και ομνύω ως συνώνυμο του ορκίζω με τις προθέσεις(18) αντί, από, δια, εξ, επί, κατά, προ, προς, υπό, σε μία προσπάθεια να δοθούν όλες οι λειτουργίες του όρκου.

Βασικό στοιχείο στη λειτουργία του όρκου είναι η επίκληση του Θείου. Ίσως επειδή η αγαθότητά του είναι δεδομένη ή επειδή το Θείο είναι αποδεκτό από την πλειονότητα των πολιτών ή επειδή η δύναμή του είναι αναμφισβήτητη κτλ.

17. το 10 είναι άθροισμα των τεσσάρων πρώτων αριθμών $1 + 2 + 3 + 4 = 10$ ή $1 + 2 + 3 + 4 = 1 + 0 = 1$

$1 + 5 + 6 + 7 = 19 = 1 + 9 = 10 = 1 + 0 = 1$

$7 + 8 + 9 + 4 = 28 = 2 + 8 = 10 = 1 + 0 = 1$ ένας (1) είναι ο θεός.

A) Liddel – Scott, βλ. Τετρακτύς, $1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9 + 10 = 55 = 5 + 5 = 10 = 1 + 0 = 1$

B) Πάκογλου «Ο μυστικός κώδικας του Πυθαγόρα.», εκδ. Νέα Θέση.

1

2 5

3 6

4 7

9 8

18. αντόμνυμι = ορκίζομαι και εγώ, απόμνυμι = ορκίζομαι ότι δεν θα πράξω τι, διόμνυμι = διακηρύσσω ενόρκως, εξόμνυμι = αρνούμαι ενόρκως, επόμνυμι = ορκίζομαι εις τι, κατόμνυμι = βεβαιώ, κατηγορώ ενόρκως, προόμνυμι = ορκίζομαι πρότερον, προσόμνυμι = συνωμοτώ, υπόμνυμι = ζητώ αναβολή της δίκης. (Λεξικό όλων των ρημάτων ΚΔ Παπανικολάου, Αθήνα 1971 εκδ. Κένταυρος)

3. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Το θείο κυριαρχεί στον όρκο και από τη στιγμή που επικρατεί ο Χριστιανισμός. Εδώ τα πράγματα είναι κάπως διαφορετικά γιατί η χριστιανική διδασκαλία απαγορεύει τον όρκο. Συγκεκριμένα στο Κατά Ματθαίον(19) Ευαγγέλιο απαγορεύεται εντελώς ο όρκος και γίνεται αρνητική κριτική του όρκου ως πονηρού γεγονότος. Ο Χριστός μέσω του Ευαγγελίου μας προτρέπει το ναι να είναι ναι και το όχι όχι. Το ίδιο ακριβώς συμβουλεύει και ο απόστολος Ιάκωβος(20) συμπληρώνοντας ότι δεν πρέπει να ορκιζόμαστε ούτε στον ουρανό ούτε στη γη. Ο Β΄ κανόνας της εν Τρούλλω οικουμενικής συνόδου επικυρώνει τον κανόνα 92 του Μ. Βασιλείου(21) σύμφωνα με τον οποίο «ο όρκος απαγορεύεται». Τον Οκτώβριο του 1849 εγκύκλιος του Πατριάρχη Κων/λεως Ανθίμου με προσυπογραφή όλων των πατριαρχών διακηρύττει ως «αθέμιτον το ορκίζεσθαι είτε κατ' ιδίαν είτε εν τοις δικαστηρίοις». Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος που έχει νομική παιδεία αποδεικνύει ότι ο όρκος είναι περιττός(22). Η Ζ΄ εν Νικαία Οικουμενική Σύνοδος επίσης απαγόρευσε τον όρκον «Ορκω μη εθισώμεν το στόμα ημών, αλλά της Κυριακής φωνής ακούσωμεν λεγούσης «μη ομόσαι όλως»(23).

19. Ματθαίου ε΄ 34-37 «Εγώ δε λέγω υμῖν μη ομόσαι όλως ... έστω δε ο λόγος υμών ναι ναι, ου ου. Το δε περισσόν τούτων εκ του πονηρού εστί».

20. Ιακώβου ε 12. Μη ομνύετε μήτε τον ουρανόν μήτε την γην μήτε άλλον τινά «όρκον ήτω δε υμών το ναι ναι και το ου ου.

21. Ράλλη-Πολτή IV 1854, σελ. 165 Μ. Βασιλείου έργα 1. πατερ. εκδ. Γρηγ. Παλαμάς Θεσ/κη 1972 σελ. 216.

22. «Ειμέν πιστεύεις ότι αληθής εστί ο ανήρ μη επαγάγης του όρκου την ανάγκην, ει δε οίδας ότι ψεύδεται, μη αναγκάσεις επιορκείν» «το ορκίζεις του ..... χείρον εστί». «Όταν ο Θεός αποφαίνηται σοφισμών ουκ έστι καιρός. Ο Θεός ειπε μη .....». PG 49 σελ. 160-164

23. Ράλλη-Πολτή 8 τόμος σελ. 308.

Σε αντίθεση με την Καινή, η Παλαιά Διαθήκη ανέχεται τον όρκον, όμως αντιμετωπίζει πολύ

σοβαρά το ζήτημα «ου λήψει το όνομα Κυρίου του Θεού σου επί ματαιώ» και «μη ομείσθε επ' ονόματί μου επ' αδίκω»(24). Έτσι λοιπόν όταν υποχρεώνονται οι ορθόδοξοι να ορκίζονται κάνουν πια αντιθρησκευτική πράξη. Το περίεργο όμως είναι ότι πράττουν όχι μόνο αντιθρησκευτικά αλλά και αντισυνταγματικά γιατί σύμφωνα με το άρθρο Σ13§1, Σ2§1, Σ7§2, Σ13§5 παραβιάζεται η συνείδηση και η αξιοπρέπεια όχι μόνο των Χριστιανών αλλά και των άθεων(25). Κατά το Συμβούλιο της Επικρατείας όμως είναι πάντοτε δυνατή αντί του θρησκευτικού όρκου η απλή διαβεβαίωση(26).

24. Έξοδος Κ, 7 Δευτερονόμιον Ε ΙΙ, και ..... ιθ 12.

25. «Η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως είναι απαραβίαστος. Η απόλαυσις των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται εκ των θρησκευτικών εκάστου πεποιθήσεων» 13§1.

«Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχικήν υποχρέωσιν της πολιτείας» 2§1.

«... η άσκησις ψυχολογικής βίας, ως και πάσα ετέρα προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται ως νόμος ορίζει» 7§2.

«Ουδείς όρκος επιβάλλεται άνευ νόμου ορίζοντος και τον τύπον αυτού 13§5.

26. ΣτΕ 2601/1998 Στ τομ. ΤοΣ 1999, 610 (611/2) και ΔτΑ 1999 197 Βλ. παρατηρήσεις του Δ. Φιλίππου ΔτΑ 1999 409. Π.Δ. Δάκογλου Συνταγματικό Δίκαιο Ατομικά Δικαιώματα Α εκδόσεις Σάκκουλα 2005 σελ. 450.

27.Κ.Δεσποτόπουλου «περί όρκου»,Νέον Δίκαιον 1962 ετ.18ον σελ 530,531

IV. ΟΡΚΟΣ & ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ο όρκος έρχεται σε σύγκρουση με τα ατομικά δικαιώματα και δημιουργεί αντιφάσεις στο Συνταγματικό Δίκαιο. Ο Κ. Δεσποτόπουλος(27) εκφράζει τους ηθικούς του προβληματισμούς για την αξία του θεσμού του όρκου τον οποίο θεωρεί θεσμό αμφιβόλου αξίας ή μάλλον εκδήλου απαξίας.

Θα εξετάσουμε τον όρκο σε σχέση με το Ελληνικό Σύνταγμα α) από πλευράς ανθρώπινης αξιοπρέπειας, β) ισότητας πολιτών και γ) ελευθερίας συνειδήσεως. α) Το άρθρο Σ2§1 ορίζει ότι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας και το άρθρο Σ7§2 ότι η άσκηση ψυχολογικής βίας και κάθε άλλης προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται. Και τα δύο αυτά άρθρα ανήκουν στις θεμελιώσεις διατάξεις Σ110,1. Ο όρκος όμως προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια γιατί αμφισβητεί την ειλικρίνεια του πολίτη και του ασκεί ψυχολογική βία εκφοβίζοντας τον μέσω του θείου με κάποια πιθανή τιμωρία(27). Με την υποχρεωτική επιβολή του όρκου δεν εξαφανίσθηκε φυσικά ούτε η ψευδορκία ούτε η επιορκία, άλλωστε δεν έχουν όλοι οι πολίτες τις ίδιες ηθικές και πνευματικές αντιστάσεις. Ο πολίτης με τον υποχρεωτικό όρκο αναγκάζεται να υποκύψει σε διάφορες πιέσεις και καταστάσεις και παύει να είναι ελεύθερο και υπεύθυνο άτομο, γίνεται μέσο προς εξακρίβωση της αλήθειας(28). Η πολιτεία επίσης είναι καχύποπτη προς τους πολίτες της, τις διαθέσεις τους και την πνευματική τους υπόσταση και τους θεωρεί άτομα, αντικείμενα, με αμφισβητούμενη προσωπικότητα και διάτρητη αξιοπιστία(27). Γι' αυτούς λοιπόν τους λόγους παρά το αρ. 2§1, 7§2, 110§1 το Σύνταγμα δεν κατορθώνει να διασφαλίσει την αξιοπρέπεια του πολίτη λόγω της επιβολής του όρκου. Έτσι θα πρέπει να βρει τρόπους ώστε να δημιουργήσει κοινωνία πολιτών όπου θα ισχύει το ναι, ναι και το ου, ου αλλά ιστορικά τουλάχιστον κανένα κράτος δεν φαίνεται να έχει κάνει ουσιαστικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση αυτή. Εξάρτηση αποτελεί η Χριστιανική διδασκαλία και θα πρέπει φυσικά να μνημονεύσουμε την παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου 10/12/1948 που με τα άρθρα 1, 6, 22(29) καθιερώνεται ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Αυτή όμως η διακήρυξη δεν έχει νομικό χαρακτήρα και δεν δεσμεύει τα κράτη που την υπέγραψαν(30).

β. Με την υποχρεωτική επιβολή του όρκου καταστρατηγείται η (νομική) ισότητα μεταξύ των πολιτών και το αντίστοιχο άρθρο 4§1 του Συντάγματος «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου». Το συγκεκριμένο άρθρο καταστρατηγείται επειδή υποχρεώνονται όλοι οι πολίτες να ορκίζονται έστω κι αν η θρησκεία ή η αξιοπρέπεία τους το αρνείται. Επίσης και με τις αναφερόμενες εξαιρέσεις στο θέμα του όρκου πάλι καταστρατηγείται η ισότητα των πολιτών και τα πράγματα δυσκολεύουν περισσότερο με τα ατομικά ή επαγγελματικά χαρακτηριστικά των πολιτών π.χ. ιερείς, μοναχοί.

28. Α Μάνεση Ατομικές Ελευθερίες 1979 σελ. 108.

29. Οικουμενική διακήρυξη δικαιωμάτων του ανθρώπου: άρθρο 1: «Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα», άρθρο 6: «Καθένας όπου κι αν βρίσκεται έχει δικαίωμα στην αναγνώριση της νομικής του προσωπικότητας», άρθρο 22: Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην κοινωνική προστασία ... και το κράτος χρέος να εξασφαλίσει τα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά δικαιώματα που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπεια και την ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας

30. Ε. Κρουσταλάκη «Η υποχρέωση της ορκοδοσίας εκείνων που πρεσβεύουν τη Χριστιανική Θρησκεία, ιδίως μετά το Σύνταγμα του 1975» περί ΔΙΚΗ 198 σελ. 11.11.

Ορισμένοι έχουν την άποψη ότι ο όρκος επιβάλλεται χάριν του γενικού συμφέροντος όμως «η ισότητα και το γενικό συμφέρον δεν συγκρούονται αλλά αλληλοσυμπληρώνονται»(31) και «ο δικαστής πρέπει να εφαρμόζει την ισότητα σε συνάρτηση με το γενικό συμφέρον»(32).

γ. Σύμφωνα με το άρθρο 13§1 του Συντάγματος «η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστος. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται εκ των θρησκευτικών εκάστου πεποιθήσεων». Πολλές απόψεις έχουν εκφραστεί για την αντισυνταγματικότητα του όρκου λόγω παραβίασης της θρησκευτικής συνείδησης και γενικά της ελευθερίας της συνείδησης(27). Οι μεν χριστιανοί μένουν πιστοί στη χριστιανική διδασκαλία και τις πατερικές εντολές του «μη ομόσαι όλως» οι δε άθεοι αρνούνται να ορκισθούν στο Ευαγγέλιο αλλά και να δηλώσουν ότι είναι άθεοι επειδή θεωρούν ότι πρόκειται για δήλωση επί προσωπικών δεδομένων. «Ελευθερία συνείδησεως είναι το δικαίωμα εκάστου ... να μη εξαναγκάζεται να εκδηλώσει ωρισμένες θρησκευτικές πεποιθήσεις, να μη εξαναγκάζεται να πράττει τι, όπερ υποτίθησι θρησκευτικές πεποιθήσεις αντιβαίνουσας εις την ιδίαν αυτού συνείδησιν εν γένει "να μην ενοχλήται" δια τας θρησκευτικές αυτού πεποιθήσεις»(33).

Σύμφωνος με την παραπάνω άποψη είναι και ο Α Μάνεσης(34) και ο Θ. Τσάτσος(35) που γράφει στην εισήγησή του στη βουλή για τα

31. Α Μάνεση «Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η αφερμονή της υπό των δικαστηρίων» ΕΕΝ 25 σελ. 444 επ.

32. Α Μανιατάκη «Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος» ΤοΣ 1978 433 επ. σελ. 464.

33. ΝΝ Σαριπόλου «Σύστημα του Συνταγματικού Δικαίου» том Γ 4η έκδοση 1923 § 11 σελ. 332επ.

34. Α Μάνεση «Ατομικές ελευθερίες» σελ. 251 επ.

35. Θ. Τσάτσου «Μελέται συνταγματικού δικαίου» 1958 σελ. 85 επ. σελ. 96 επ. άρθρα 1 και 2 του Συντάγματος του 1952 «Δεν δύναται να εξαναγκασθεί ο πολίτης εις πράξιν ή παράληψιν αντιβαίνουσας εις την θρησκευτικής συνείδησιν». Ίδιες απόψεις εκφέρονται στη διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου άρθρο 18(36) και στην τελική πράξη του Ελσίνκι του 1975(37). Λόγω των αντιθέσεων που εκφράζοντο για το θρησκευτικό όρκο το Συμβούλιο της Επικρατείας με την 2601/1998 απόφασή του απεφάνθη ότι «ένεκα της θρησκευτικής ελευθερίας που προκύπτει από το 13 §1 του Συντάγματος και το 9 ΕΣΔΑ μπορεί ο υπόχρεος να δώσει διαβεβαίωση αντί για θρησκευτικό όρκο, ισότιμη μ' αυτόν ακόμα και χωρίς να προβλέπεται η δυνατότητα αυτή στη διάταξη του νόμου (υπόθεση φοιτητή Θεολογίας Θεσσαλονίκης).

36. «Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα ελευθερίας σκέψης συνείδησης και θρησκείας ...»
37. «Τα μετέχοντα κράτη σέβονται τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις βασικές ελευθερίες περιλαμβανομένης της ελευθερίας σκέψεως, συνειδήσεως, θρησκείας και πίστεως χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας...»

V. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ.

1. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ (1975, 1986, 2001)

Το Ελληνικό Σύνταγμα αποδέχεται τον όρκο με το άρθρο 13 παρ. 1 καθορίζει ότι «κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο που ορίζει και τον τύπο του». Το Ελληνικό Σύνταγμα καθορίζει δύο τύπους όρκου. Τον όρκο των Βουλευτών άρθρο 59 παρ. 1 και του Προέδρου της Δημοκρατίας άρθρο 33 παρ. 2. Το Σύνταγμα καθορίζει επίσης ότι: Οι Βουλευτές πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους δίνουν στο Βουλευτήριο σε δημόσια Συνεδρίαση τον ακόλουθο όρκο: «Ορκίζομαι στο όνομα της Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας να είμαι πιστός στην Πατρίδα και το δημοκρατικό πολίτευμα, να υπακούω στο Σύνταγμα και τους νόμους και να εκπληρώνω ευσυνείδητα τα καθήκοντά μου». Αν δεν τον δώσει δεν εκπίπτει από το βουλευτικό αξίωμα σε συνδυασμό με το άρθρο 51(38). Οι αλλόθρησκοι ή ετερόδοξοι βουλευτές δίνουν τον ίδιο όρκο σύμφωνα με τον τύπο της δικής τους θρησκείας ή του δικού τους δόγματος. Οι βουλευτές που ανακηρύσσονται όταν η Βουλή απουσιάζει δίνουν τον όρκο στο τμήμα της που λειτουργεί. Στο άρθρο 33 παρ. 2 ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας πριν αναλάβει την άσκηση των καθηκόντων του δίνει ενώπιον της Βουλής τον ακόλουθο όρκο: «Ορκίζομαι στο όνομα της Αγίας και Ομοούσιας και Αδιαίρετης Τριάδας να φυλάσσω το Σύνταγμα και τους νόμους, να μεριμνώ για την πιστή τους τήρηση, να υπερασπίζω την εθνική ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της Χώρας, να προσπατεύω τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των Ελλήνων και να υπηρετώ το γενικό συμφέρον και την πρόοδο του Ελληνικού Λαού».

38. Λ. Γκανής «Η προστασία της επικρατούσας θρησκείας: Η θρησκευτική ελευθερία».σελ.40.

Βέβαια το Σύνταγμα δεν απαγορεύει να πάρει τη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας μη ορθόδοξος χριστιανός, όμως στο άρθρο 33 δεν κάνει ο νομοθέτης τις διαφοροποιήσεις που κάνει στο άρθρο 59 ίσως γιατί πιστεύει ότι ο Πρόεδρος θα είναι ορθόδοξος επειδή η πλειονότητα των Ελλήνων είναι ορθόδοξη και επειδή κατά το άρθρο 3 ορίζεται ότι η επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής ορθόδοξης εκκλησίας του Χριστού. «Ο Νομοθέτης λειτουργεί με τον κανόνα και όχι με τις εξαιρέσεις» (39). Πάντως αν προκύψει τέτοιο θέμα θα πρέπει να εφαρμοστεί αναλογικά το άρθρο 59 παρ. 2 και όλοι οι άθρησκοι να δίδουν διαβεβαίωση στην τιμή τους.(40)

39. Σ. Τρωιάνος Παραδόσεις εκκλησιαστικού δικαίου 1982 σελ. 56

40. Δ. Χριστόπουλου Νομικά ζητήματα θρησκευτικής ετερότητας στην Ελλάδα σελ 39

2. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας αναφέρεται στο θέμα του όρκου με τα άρθρα 270, 3 – 385 – 408 – 417 – 530 – 861 – 862 – 863 – 864 – 865 – 941, 2 – 952. Συγκεκριμένα με το άρθρο 270 παρ. 2 «...Ένορκες βεβαιώσεις ενώπιον Ειρηνοδίκου ή συμβολαιογράφου ή προξένου λαμβάνονται υπ' όψιν το πολύ τρεις για κάθε πλευρά .... όταν πρόκειται για μάρτυρες διαδίκων». Στο 385 παρ. 1, 2 ο ΚΠολΔ αναφέρεται στην όρκιση πραγματογνωμόνων και στο άρθρο 408 αναφέρεται στον όρκο των μαρτύρων και καθορίζει δύο τύπους όρκου: τον χριστιανικό και τον πολιτικό καθώς επίσης και τον όρκο των κληρικών και των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Συγκεκριμένα ο θρησκευτικός όρκος είναι: «Ορκίζομαι ενώπιον του Θεού να πω ευσυνειδήτητα όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να κρύψω τίποτε». Αν ο μάρτυρας πιστεύει σε γνωστή θρησκεία ή δόγμα, που ορίζει άλλο τύπο όρκου, δίνει τον όρκο σύμφωνα με αυτόν τον τύπο. (Όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 14 παρ. 7 του ν. 2915/2001. ισχύει από 1-1-2002 – άρθρο 15 ν. 2943/2001) και ο βεβαιωτικός ή πολιτικός όρκος δίνεται ως διαβεβαίωση με τον εξής τύπο: «Δηλώνω στην τιμή και στη συνείδησή μου πως θα πω όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια χωρίς να προσθέσω ούτε να κρύψω τίποτε». (Όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 14 παρ. 7 του ν. 2915/2001. ισχύει από 1-1-2002 – άρθρο 15 ν. 2943/2001). Οι κληρικοί κάθε θρησκευματος ορκίζονται διαβεβαιώνοντας στην ιεροσύνη τους και αναλογικά και οι μοναχοί. Η διαφοροποίηση ισχύει από το 2002 και έγινε επειδή υπήρχαν πολλές αντιρρήσεις για την ορκοδοσία του θρησκευτικού όρκου. Με το άρθρο 417 ορίζεται η χωρίς όρκο εξέταση των διαδίκων και η δυνητική επιβεβαίωση με όρκο της κατάθεσής τους. Υπάρχει μια σειρά αποφάσεων για το πότε ο επικουρικός όρκος είναι επιβεβλημένος και πότε όχι όταν η επιβεβαίωση είναι δυνητική. Έτσι με την 3859/1985 ΕφΑθ όρκος επιβάλλεται όταν δεν είναι επαρκείς οι άλλες αποδείξεις ή όταν ο ενάγων έχει αυτοτελή αίτηση που δεν αποδεικνύεται από το σύνολο των άλλων αποδείξεων Εφ. Αθηνών 8879/1986. Και για πρώτη φορά με την Εφ. Θεσ/κης 496/1993 εκδικάζεται επαγωγή όρκου στο Εφετείο όπου ο όρκος επάγεται μόνο για ορισμένα ουσιώδη πραγματικά γεγονότα. Όμως όταν ο επιβαλλόμενος όρκος είναι τροποποιημένος η απόφαση που τον επιβάλλει είναι μη οριστική. ΑΠ 252/1987 Γ' τμ.. Το πώς γίνεται επίσης η ένορκη εξέταση των διαδίκων καθορίζεται με το άρθρο 530. Ο βεβαιωτικός όρκος ορίζεται με το άρθρο 861 και με τα άρθρα 862 ορίζεται η προθεσμία του υπόχρεου προς όρκο, 863 ποιος δεν υποχρεούται να δώσει όρκο, 864 όποιος αρνείται να δώσει όρκο ή δεν εμφανίζεται τιμωρείται με προσωποκράτηση και με το 865 πως ο υπόχρεος μπορεί να δώσει τον όρκο μεταγενέστερα. Επίσης ο ΚΠολΔ. με το άρθρο 941 §2 παραπέμπει στα άρθρα 861-66 και με το άρθρο 941 2 παραπέμπει στα άρθρα 861-66 με το 952 δίδεται φανερωτικός ή βεβαιωτικός όρκος για υποβολή καταλόγου περιουσιακών στοιχείων.

3. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας με το άρθρο 218§ 1, 2,3 ορίζει τον όρκο των μαρτύρων στο ακροατήριο και τον όρκο των κληρικών και ιερωμένων. Κάθε μάρτυρας οφείλει, πριν εξεταστεί στο ακροατήριο, να ορκιστεί δημόσια, θέτοντας το δεξιό του χέρι στο ιερό ευαγγέλιο, τον εξής όρκο: «Ορκίζομαι στο Θεό να πω με ευσυνειδησία όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να αποκρύψω τίποτε». Αν δεν τηρηθεί η διάταξη αυτή, η διαδικασία είναι άκυρη. Ο άλαλος μάρτυρας που γνωρίζει να γράφει ορκίζεται γράφοντας και υπογράφοντας τον όρκο και ύστερα θέτει το δεξιό του χέρι στο ευαγγέλιο. Αν δεν ξέρει να γράφει, ορκίζεται με τη βοήθεια του διερμηνέα. Οι κληρικοί ή οι ιερωμένοι που η θρησκεία τους απαγορεύει τον όρκο δεν ορκίζονται. Αντί γι' αυτό, δίνουν

κατά την παρ. 1 διαβεβαίωση στην ιεροσύνη τους και σύμφωνα με τους κανονισμούς από τους οποίους διέπονται. Με το άρθρο 219 ορίζεται ο όρκος των μαρτύρων στην προδικασία και με το 220 ο όρκος των αλλοθρήσκων. Με το άρθρο 221 ορίζονται οι πέντε περιπτώσεις μαρτύρων χωρίς όρκο. Όσοι αρνούνται τον όρκο της μαρτυρίας τους χωρίς να υπάρχει νόμιμος λόγος τιμωρούνται με πρόστιμο σύμφωνα με το άρθρο 229. Με το 236 καθορίζεται ο όρκος του διερμηνέα και με το 194 ο όρκος των πραγματογνωμόνων. «Ορκίζομαι να διενεργήσω με πλήρη αμεροληψία και επιμέλεια και με κάθε μυστικότητα την πραγματογνωμοσύνη που μου ανατέθηκε, έχοντας μοναδικό σκοπό την εξακρίβωση της αλήθειας. Ο Θεός βοηθός μου και το ιερό ευαγγέλιο». Αν οι πραγματογνώμονες αυτοί δεν ορκιστούν όπως ορίζεται παραπάνω, η πραγματογνωμοσύνη είναι άκυρη. Ως προς τα πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 220 εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις αυτού του άρθρου. Τέλος με το 398 καθορίζεται ο όρκος των Ενόρκων ως ακολούθως: Ο πρόεδρος του μικτού ορκωτού δικαστηρίου διαβάζει στους ενόρκους τον παρακάτω όρκο: «Ορκιστείτε και υποσχεθείτε ότι θα θεωρήσετε με προσοχή και θα εξετάσετε με ευσυνειδησία, στην διάρκεια της δικαστικής συζήτησης, την κατηγορία εναντίον του, καθώς και την υπεράσπισή του, ότι δεν θα συνεννοηθείτε με κανέναν σχετικά με την απόφαση που θα εκδοθεί και ότι κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων που σας επιβάλλονται δεν θα ενεργήσετε επηρεασμένοι από φιλία, έχθρα ή χάρη, ούτε για κάποια ιδιαίτερη ωφέλεια ή για άλλη παρόμοια αιτία, αλλά θα έχετε στο νου σας μόνο το Θεό, τη δικαιοσύνη και την αλήθεια και ότι θα ψηφίσετε κατά συνείδηση και κατά την ελεύθερη πεποίθηση που θα σχηματίσετε από τη συζήτηση, προσφερόμενοι εντελώς πιστά και άδοξα, για να έχετε βοηθό το Θεό και το ιερό Ευαγγέλιό του». Στους μη χριστιανούς ενόρκους επαναλαμβάνεται από τον πρόεδρο η ανάγνωση του όρκου που αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο χωρίς να γίνεται στο τέλος η επίκληση του ιερού Ευαγγελίου. Αν όμως ο όρκος δοθεί χωρίς αυτή την τροποποίηση και δεν υπάρξει αντίρρηση, είναι έγκυρος και καλύπτεται κάθε ακυρότητα από το λόγο αυτό.

4. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΠΟΙΝΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ

Ο Ποινικός Κώδικας ορίζει τις ποινικές κυρώσεις για την ψευδορκία. Με το άρθρο 224 η ψευδορκία τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών ενώ η ψευδορκία του πραγματογνώμονα και του διερμηνέα με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών σύμφωνα με το άρθρο 226. Με το 228 η παραπλάνηση σε ψευδορκία με φυλάκιση μέχρι τριών ετών. ΑΠ 258 ΣτΤμ.. Με το άρθρο 225 καθορίζονται οι ποινές του ψεύδους ανώμοτης κατάθεσης αν και κατά την άποψη του Α. Σβώλου «Η άρνηση θρησκευτικού όρκου δε συνιστά το ποινικό αδίκημα του άρθρου 225§2 εδβ ΠΚ διότι δεν είναι άρνηση αλλά αδυναμία εφαρμογής λόγω έλλειψης θρησκευτικής συνείδησης»(41).

5. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

Στον ΚΔΔ με το άρθρο 162 ορίζεται η ορκοδοσία των πραγματογνωμόνων.

6. Ο ΟΡΚΟΣ ΣΤΟΝ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ.

Στον Υπαλληλικό Κώδικα (Ν. 2683) στο άρθρο 18 παρ. 2 η αποδοχή της υπαλληλικής σχέσης δηλώνεται με ορκωμοσία και δίδονται αντίστοιχα οι όρκοι του άρθρου 19. Ο όρκος δίνεται ενώπιον του οργάνου που έχει εκδώσει την πράξη διορισμού ή του οργάνου που ορίζεται στο έγγραφο της κοινοποίησης. α) Ο όρκος έχει ως εξής: «Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην πατρίδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και να εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντά μου». β) Ο όρκος των αλλοδαπών έχει ως εξής: «Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην Ελλάδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους της και να εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντά μου». γ) Όσοι δηλώνουν ότι δεν πρεσβεύουν καμία θρησκεία ή πρεσβεύουν θρησκεία που δεν επιτρέπει όρκο, παρέχουν αντί όρκου, την ακόλουθη βεβαίωση:

41. Γ. Βλάχος Το σύνταγμα της Ελλάδος τομ. Α' 1954 σελ. 75

«Δηλώνω, επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδησή μου, ότι θα φυλάττω πίστη στην Ελλάδα, υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους και ότι θα εκπληρώνω τιμίως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντά μου».

1. Η ορκωμοσία βεβαιώνεται με πρωτόκολλο, που χρονολογείται και υπογράφεται από τον ορκιζόμενο και το όργανο ενώπιον του οποίου ορκίζεται...

«...Σήμερα πλέον ο υπάλληλος δίδει όρκο πίστης μόνο προς το Κράτος («Πατρίδα») και όχι προς οποιονδήποτε προσωπικό φορέα της κρατικής Εξουσίας. Συνεπώς ο δημόσιος υπάλληλος οφείλει «πίστη» και προς τα όργανα του Κράτους μόνον εφόσον έχουν αναδειχθεί και δρουν σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους νόμους, στους οποίους οφείλει «υπακοή». Κατ' ακολουθία, ο σύγχρονος υπαλληλικός όρκος είναι επαγγελματικός...» (42).

42. Α. Τάχος: ερμηνεία του Υπαλληλικού Κώδικα.

VI. ΟΡΚΟΣ & ΨΕΥΔΟΣ

Μια προσπάθεια ψυχολογικής προσέγγισης του ψεύδους και ερμηνείας του όρκου.

Με διάφορους τρόπους η κοινωνία προσπαθεί να εθίσει τους πολίτες στη συνήθεια να λένε την αλήθεια. Το ναι τους να είναι ναι, και το όχι τους όχι. Πολλές φορές ακούσαμε στην τρυφερή μας ηλικία τη μητέρα μας να μας λέει «άνοιξε το στόμα σου να μυρίσω». Και πράγματι της μύριζε τότε λέγαμε αλήθεια και τότε ψέματα. Πολλές φορές επίσης της είχε αποκαλύψει τα ψέματά μας «το πουλάκι» ή το κατακκόκινο πρόσωπό μας. Στα παιχνίδια προσπαθούσαμε να καλύψουμε τις ζαβολιές μας κάνοντας κύκλο γύρω από το προσωπάκι με τους δύο δείκτες μας τους οποίους αμέσως μετά φιλούσαμε σταυρώνοντάς τους ή σφίγγαμε τον αντίχειρα μέσα στη γροθιά μας για να μην πάθουμε κακό από το ψέμα που λέγαμε. Το ψεύδος είναι ίσως η πρώτη και πιο ανθρώπινη αμαρτία μας. Ψέματα λοιπόν και όρκοι από την παιδική μας ηλικία και ένας κοινωνικός περίγυρος που προσπαθεί να δαμάσει αυτή μας την τάση και που είναι αμφίβολο αν τα καταφέρνει. Ψεύδη χρησιμοποιούμε για να καλύψουμε τα άγχη και τις φοβίες μας, να κρύψουμε τις αδυναμίες μας και να ενταχθούμε ομαλότερα (;) στο κοινωνικό περιβάλλον. Όσο πιο αδύνατη προσωπικότητα έχουμε τόσο περισσότερο χρησιμοποιούμε το ψεύδος. (Φυσικά εδώ πρέπει να εξαιρέσουμε τα κατά συνθήκη ψεύδη – π.χ. στον άρρωστο δεν λέμε ότι θα πεθάνει αλλά ότι θα γίνει καλά – και αυτά που οφείλονται σε ατελείς πνευματικές λειτουργίες). Μια απάντηση θα μπορούσε να μας δώσει για τη χρήση του ψεύδους η Φροϊντική θεωρία για το εγώ. Το εγώ, η προσωπικότητα, κατά το Φρόιντ βρίσκεται ανάμεσα στο id (αυτό – ένστικτα ορμές κ.λ.π.) και στο υπέρ εγώ (συνείδηση, κοινωνικό κατεστημένο). Η προσωπικότητα, εγώ, είναι ισχυρή όταν καταφέρνει να ισορροπεί ανάμεσα στις πιέσεις του id και του superego. Ένα από τα στοιχεία που μπορεί να πιέζει το ego είναι η χρήση του ψεύδους είτε αυτό προέρχεται από την περιοχή του id (λέμε ψέματα για να ικανοποιήσουμε πρωταρχικές μας ανάγκες) είτε από την περιοχή του superego (λέμε ψέματα για να πετύχουμε την καλύτερη ένταξή μας στο κοινωνικό κατεστημένο). Η πλειονότητα των ανθρώπων ανήκει στην κατηγορία που η προσωπικότητά τους μπορεί να ανατραπεί ανά πάσα στιγμή κάτω από την πίεση χρήσης του ψεύδους. Όταν το ego κλονίζεται και ανατρέπεται από τις πιέσεις του ψεύδους της περιοχής του id έχουμε άτομα που ψεύδονται, ψευδορκίζονται, επιορκούν ανενδοίαστα και κατά συρροήν δημιουργώντας χωρίς τύψεις μεγάλα προβλήματα στην κοινωνία. Πιστεύω ότι ο όρκος θεσμοθετήθηκε και πέρασε εν συνεχεία στο χώρο της νομοθεσίας για να προφυλάξει το σύνολο από τέτοιου είδους προσωπικότητες επισείοντας το φόβο του Θεού και της τιμωρίας. Αυτά τα ego όμως δεν επηρεάζονται από την υποχρεωτική επιβολή του όρκου.

Όταν όμως οι πιέσεις του ψεύδους προέρχονται από την πλευρά του κοινωνικού κατεστημένου τα προβλήματα δημιουργούνται στο ίδιο το άτομο του οποίου η προσωπικότητα ανατρέπεται οδηγώντας το σε ψυχοπαθολογικές καταστάσεις. Η χρήση του ψεύδους σ' αυτή την περίπτωση μπορεί να ακολουθείται από απλές βιολογικές αλλαγές όπως προσωρινό ερυθρήμα προσώπου, ταραχή, άγχος, φόβος, εμμονές, απομόνωση ως και ψυχικές διαταραχές. Και σ' αυτή την περίπτωση η χρήση του όρκου δεν καταφέρνει να διασφαλίσει ούτε το άτομο ούτε το κοινωνικό σύνολο. Όμως ένα ego, μια προσωπικότητα

ισχυρή, μπορεί και ισορροπεί ανάμεσα στις πιέσεις του ψεύδους απ' όποιο χώρο κι αν προέρχονται απορρίπτοντάς το και αντιμετωπίζοντας θαρραλέα τις οποιοσδήποτε συνέπειες. Οι άνθρωποι μ' αυτού του είδους την προσωπικότητα είναι αυτοί που το ναι τους είναι ναι και το όχι τους όχι. Είναι οι άνθρωποι στους οποίους μπορούμε να στηριχτούμε και να ελπίζουμε για τη δημιουργία μιας ιδανικής κοινωνίας. Το ιδανικό λοιπόν θα ήταν να διαμορφώσει η πολιτεία τις προσωπικότητες όλων των πολιτών ώστε να απορρίπτουν a priori την οποιαδήποτε πίεση για χρήση ψεύδους, να μη χρειάζεται να ορκίζονται ποτέ και για τίποτα και να βαδίζουν στο δρόμο που χάραξε ο Χριστός με τη διδασκαλία του.

VII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Ο όρκος ξεκίνησε ως θεσμός και έγινε νόμος. Όταν λειτουργούσε ως θεσμός οι άνθρωποι αυτοπεριορίζοντο εντός «έρκους οδόντων»* και είχαν να λογοδοτήσουν για την πιθανή παράβαση του όρκου τους μόνο στο Θεό και τη συνείδησή τους. Σήμερα ο όρκος λειτουργεί μεν βεβαιωτικά και υποσχετικά αλλά η παράβασή του επισύρει ποινικές και διοικητικές κυρώσεις.
2. Ο όρκος ως αδελφός της δυσνομίας είναι ένα αντιφατικό γεγονός. Το ελληνικό Σύνταγμα και γενικά η Ελληνική Νομοθεσία με την υποχρεωτική επιβολή του έρχονται σε αντίθεση με τη διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αρθ. 7, 18, 19 και την ΕΣΔΑ αρθ. 9 § 1 όταν με το αρθ. 28 του Σ ορίζεται ότι «οι γενικά παραδεδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου και οι διεθνείς συμβάσεις ... αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου».
3. Και οι δύο όρκοι που εμπεριέχονται στο Σ (βουλευτών και Προέδρου Δημοκρατίας) αναφέρονται στο όνομα της Αγ. Τριάδας γεγονός που προσδίδει αίγλη στην εκκλησία η οποία με τη σειρά της στηρίζει την εξουσία. Και παρόλο που ο Χριστιανισμός – θρησκεία που η διδασκαλία της έχει ως κέντρο της την Ελεύθερη Βούληση – αποκηρύσσει τον όρκο η εκκλησία της Ελλάδας δεν φαίνεται να συμμερίζεται αυτή την άποψη. Έτσι βλέπουμε τον αρχιεπίσκοπο να ορκίζει με το Ευαγγέλιο τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας αλλά και με τον ίδιο τρόπο να έχει ορκίσει και δικτάτορες και να έχει επισύρει «νείκη και υσμίνες»**.

* φράγμα δοντιών ** φιλονικίες και αγώνες

4. Μετά τις διαμαρτυρίες για το θρησκευτικό όρκο ορίστηκε και πολιτικός όρκος με την τελεσίδικη απόφαση του ΣΤΕ 2601/1998. Και αυτός όμως ο όρκος δεν παύει να θίγει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, να καταστρατηγεί την ισότητα των πολιτών και να παραβιάζει την ελευθερία της συνείδησης που είναι θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου.
5. Ο όρκος είναι απαξιωτικό γεγονός για ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες και εφαρμόζεται σε κοινωνίες που το κύριο μέλημά τους είναι η επιβολή τη εξουσίας και όχι η ηθική και πνευματική απελευθέρωση και ανύψωση των πολιτών. Έτσι οι ποινικές κυρώσεις που ακολουθούν την παράβαση του όρκου δεν ενισχύουν τη δύναμή του, εφόσον επιβάλλονται σε άτομα με μειωμένες ηθικές και πνευματικές αντιστάσεις.
6. Σήμερα ο Έλληνας πολίτης ορκίζεται όχι μόνο στα δικαστήρια αλλά και όταν πρόκειται να αναλάβει ευθύνες σε πολιτικό, διοικητικό ή στρατιωτικό επίπεδο. Βέβαια ο υποσχετικός αυτός όρκος θέτει τον πολίτη προ των ευθυνών του και του τονίζει τις πιθανές πτυχές των υποχρεώσεών του που πιθανόν να του διαφεύγουν π.χ. ο όρκος του Ιπποκράτη. Μάλιστα ορισμένοι φαίνεται πως

θεωρούν επιβεβλημένο ένα επαγγελματικό όρκο όπως π.χ. οι καθηγητές του Queen Mary του Λονδίνου που το 1971 έγραψαν έναν όρκο για τους μηχανικούς.

«Υπόσχομαι να αγωνίζομαι, για να μπορώ να διαθέτω τις επαγγελματικές μου γνώσεις και δεξιότητες μόνο σε προγράμματα που, μετά από προσεκτική μελέτη, πιστεύω ότι ο στόχος τους είναι να συμβάλουν στη συνύπαρξη όλων των ανθρώπων με ειρήνη, παροχή των αναγκαίων για τη ζωή αγαθών (καλή τροφή, αέρα, νερό, ένδυση και στέγη, πρόσβαση στη φυσική και τεχνητή ομορφιά), μόρφωση και ευκαιρίες που επιτρέπουν κάθε άτομο να επιτυγχάνει τους στόχους του και να αναπτύσσει τις δημιουργικές ικανότητες των χεριών και του μυαλού του.

Υπόσχομαι να αγωνίζομαι με την εργασία μου να μειώνω τον κίνδυνο, το θόρυβο, την παραβίαση της ατομικής ελευθερίας, της μόλυνσης της γης, του αέρα ή του νερού, την καταστροφή της φυσικής ομορφιάς, του ορυκτού πλούτου, της χλωρίδας και της πανίδας».
B. Dixon, What is science for? Pelican Books, 1976, σ. 253).